

Politicorvm Libri Decem

Contzen, Adam

Colonia, [1621]

Cap. XVI. Princeps in Religione nihil statuat.

[urn:nbn:de:hbz:466:1-95437](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-95437)

CAPUT XVI.

Princeps in religione nihil statuat.

Princeps de
senior reli-
gionis.

PRINCIPI tuende veræ religionis cura com-
missa est, instituendæ tamen, aut innouandæ
nulla est omnino potestas. Nutritus Ecclesiæ est
magistratus, gladium portat ad vindictam malorum,
tutelam bonorum: Malorum, hoc est furum, incesto-
rum, latronum, blasphemorum, impiorum. Non e-
nim suam duntaxat maiestatem viciis: sed multo
magis diuinam, quæ vera est, & immensa maiestas,
cuius est *ἀπορροή* tiuulus, & vestigium, omnis quæ in
purpura & diademate apparet humanis oculis gran-
dis & tremenda maiestas. Decet certe optimum ab
optimo coli, numen à principe, regem omnium re-
gum, præcipue ab omnibus regibus. Itaque & Arist.
lib. 7. cap. 8. polit. Primam regiam curam ait esse *τὸ
θεῖον ἐπιμελεῖν*, eam quæ circa diuina est sollicitudi-
nem.

Aprincipe
Deum coli
præcipue
debet.

Certum igitur fixumque maneat, principem & ip-
sum esse religiosum oportere, & arcem religionis
custodem, vigilantem impietatis vindicem.

Discat, non
faciat reli-
gionem prin-
cipis.

§. 2. Hoc tamen sedulo attendet princeps, vt
ipse religionem veterem ne innouet, nec vllus nomi-
mine reformationis cudat articulos. Non est enim
arbitrer religionis princeps, sed discipulus. Teneat ani-
mo, vsuque ostendat, pietatem colendam, non esse
politicis edictis perplexam reddendam. Audiat S.
Cyprianum Ep. 73. Nec hoc frater charissime sine scriptura
diuina auctoritate proponimus, vt dicamus certa lege ac pro-
pria ordinatione diuinitus cuncta esse disposita; nec posse quen-
quam contra Episcopos, & sacerdotes vsurpare sibi aliquid,
quod non sit sui iuris & potestatis. Nam & Chore, & Darban,
& Abyron, contra Moysen & Aaron Sacerdotem sacrificandi
sibi licentiam vsurpare conati sunt; nec tamen quod illicite au-
si sunt, impune fecerunt.

Multa hac de re sunt non modo S. S. Patrum, ve-
rum etiam Imperatorum, & regum constituta, quæ
persequi omnia, mei constituti non est, ea duntaxat
monebo, quæ ad politiam, & gubernationem perti-
nent.

Religio mu-
tata politia
aut turbat,
aut mutat.

§. 3. Prima quidem causa est, quia connexa est
cum religione Reipublicæ administratio, quemad-
modum libro de pace Germaniæ demonstraui, mu-
tata itaque religione, necesse est Reipublicæ com-
motionem, aut commutationem consequi. Et qui-
dem cum vera religio vnica sit, ab illa autem infinitæ
aberrationes, pugnantisque sectæ, principum erit
nullum à veræ recessum permittere. Cum enim ve-
hemens sit stimulus religionis, multique sint, qui ve-
tera deferere, etiam morte proposita nolint, multo-
rum indignatio, omnium discordia oritur. Deinde
reges Ægyptii cum nouas fingunt, aut permittunt su-
perstitiones, regni vires ciuilibus contentionibus di-
lacerandas dederunt. Nabuchodonosor fidiisimis,
prudētissimisque se pene principibus priuauit, dum
nouæ statuar dedicatione subditos sollicitat. Antio-
chus Illustris eadem de causa regnum, & sese perdi-
dit, cum Iudæorum pietatem persecutus est, quam si
defendisset, fortissimamque gentem inter tot bella
amicam habere voluisset, vniuersæ Asiæ facile impe-
rium obtinere potuisset. Sic Caius, Constantius, Va-
lens, Iustina, Iustinianus, Heraclius, Leo Isaurus,
aliique summo detrimento Reipublicæ religionem
nouarunt.

Aula va-
riabilis fir-

§. 4. Altera causa sumitur ex natura magistra-
tus, & aulæ, cum enim omnis potestas sit adulatio-

nibus obnoxia, facile obrepunt specie sanctitatis, qui
mentiendo, assentandoque magnates peruertunt.
Sic Constantius ab Eusebio, Valens ab Eusebianis,
Leo Isaurus à Venefico Iudæo seductus est. Iustina-
num iam senem præstigiator Monothelita depraua-
uit, quod vero non diuina institutione, sed humanis
nititur id totum fluxum est, & momentaneum. Sed
nullum clarius exemplar huius est rationis, quam
nobis nostri sæculi calamitates exhibent. Quia nam-
que in Germania, lege quadam principes religio-
nis suo arbitrio moderantur, hinc tanta est religionū
varietas, ac ignorantia, vt pene nulla religio super-
sit. Id quia nondum omnino exteris constat nationibus
perspicue ac neruose ostendendum est. Annus cen-
tesimus est cum veteris fidei, tadio, sim ul fastidio
disciplinæ monasticæ, & ambitione ductus Luthe-
rus nouæ hæreseos fundamenta iecit, interea om-
nia computata sunt, vt mihi Germania non absi-
milis veteri Ægypto esse videatur, in qua omnium
superstitionum furor quotidianas turbas, ac bella
ciebat: Hoc vno deterior est Germaniæ quam Ægy-
pti conditio, quod perpetua in mutatione Germani
versentur, celerimeque, quæ temere placuere, di-
spliceant, Ægyptiorum constantior fuerit supersti-
tio.

nam reli-
gionem non
statuit.

Germania
plurimas
religionis
mutationes
patitur.

Venit ad me hisce diebus, qui chartam obtulit,
quæ inuitatio ad Iubilæum Ecclesiarum *γυναικός* (genuine)
Lutheranarum continebatur. Decem enim doctores Lu-
therani, omnes cæteros ad iubilandum excitant,
quod ante annos centum in Pontificem fecerit im-
perum Lutherus, vide ineptias rursu dignissimas, nisi
misericordiam, & lacrymas misericordiorum homi-
num cæcitas malitiosa posceret. De hoc igitur gau-
dio agendum est, vt omnis mundus agnoscat, reli-
gionis à principum opinione pendentes, non esse vllā
constantiam, qua de causa ante biennium de suo Iu-
bilæo Zvingliani caute tacuerunt, ne risum omni-
bus præberent, in tot sectas sparsu, quarum multa ar-
chetypum Zvinglianum retinet, imo nulla est, quæ
non Zvinglium damnare necesse habeat. Quan-
quam autem tribus libris ea de re à me copiose di-
sputatam est, Iubilæo scilicet Iubilorum, eius apo-
logia, & Coronide: hic non sunt iterandæ patriæ no-
stræ clades, ex illis videbunt magistratus, quomodo
religionum iactatione fides pietasque, & postremo
homines ac regna pereant.

Paulo post
etiam ad-
dita Sche-
da Calui-
niana est.

§. 5. Primo quidem iubilant, & exultant decem-
uiti illi in rebus pessimis, cum interim cæteri Luthe-
rani ita premantur, vt nisi moderati homines inter-
ueniant, periculum sit, ne Veios aut in sacrum mon-
tem migrare cogantur. Status enim Ecclesiarum
γυναικός Lutheranarum iam ante annos quinquagin-
ta septem erat miserabilis, & ipsorum iudicio pene
desperatus, nunc vero multo est afflictior. Sed to-
tam tragœdiam ab ipsis audire præstat. Nemo in suā
contumeliam mentitur, Synodus Mansfeldica in
præfatione cum dolore, & gemitu miseriarum sua-
rum facunda prædicatrix, progressum politicæ reli-
gionis exprimit.

Quod autem, (inquunt) cumulantur quotidie sana-
torum hominum opiniones & sectæ, non est mirandum tan-
topere.

Primum, quia cum veritas hominibus est ingrata, neque
agnoscunt bonitatem Dei, solet Deus ad puniendum hoc pec-
catum immittere efficaces, & insignes errores, vt credant ho-
mines mendacio, vt puniantur ea ipsa causa, quod veritati
non credunt, sed delectantur iniuria. Secundo Theß. secun-
do.

Sectæ mul-
tiplicantur
& sectis na-
ta.

Secundo, necesse est crescere sectas, quia omnes vere Prin-
cipes & Magistratus officium suum in hac re negligunt, sed pe-
tulantiam ingeniorum confirmant, quod cuiuslibet pro suo ar-
bitratu

Principum bitratu quam libet falsam opinionem fingendi, licentiam per-
incuria se- mittunt.
ctā crescunt

Doctores Tertio, pingues illi (vt Psalmus vocat) & potentes docto-
potentes cō- res, sectarum autores, summa se opera coniungunt, easdem
spirant. sententias, & eosdem animos mutuo tuerunt. Pacificè inter
se viuunt, alter alterum defendit & excusat. Ac si quis maxi-
me alterius sectam non approbat, tamen amat eum, vt ita fi-
at, quemadmodum vulgo dici solet: Parce mihi, vt parcam ti-
bi, conuiue saltem, si non vis probare, idem faciam & ego. Ita
sepe accidit, vt haresiarcha quispiam alterius sectam quam
non probat, non tamen oppugnet, & si aliquamdiu aliquid a-
gat tamen non persequatur. Et de hac causa successus heretico-
rum cum dolore conqueritur Dauid Propheta Psalm. 17. cum
inquit: Pingues eorum sunt conuēti.

Dedecus pu Quarto, res iam eo rediit, vt multi hoc tempore turpitudi-
se falsis straribus & sectarum autoribus, cum quidem semper
tant obfiste- in Ecclesia maximum id fuerit decus, & pro vero Christiane
re haresibus virtutis documento celebratum.

Quinto, quid obstat quo minus hoc tempore varia nascan-
tur hareses, cum nullis hominibus maiores tolerande sint
contumelie, iniurie, maledicta, cauillationes, quam ipsis illis,
qui se fanaticis doctoribus opponunt, ita quidem, vt per con-
uiuium Stoici appellentur, hoc est, duri ac precipites, qui ni-
hil sibi cum aliis commune volunt, quibus nihil aliorum pla-
cet: quasi vero magna sit virtus, omni vento & afflatu falso-
rum dogmatum leuissime & quidem volentes rapi atque
circumferri. Deinde clamosi nuncupantur, hoc est, iurgato-
res, & rixatores, qui plenis labris, importunisque clamoribus
ad seditionem, & tumultum hominum elasticam cauant.

Inuidiosum Neque vident, quod ipsi vituperant factum, id summam no-
& pericu- bis laudem decernere. Tolerabilius est enim & melius, Cato-
lium resi- nem in his rebus agere & Stoicum, & ad rationem vsque procla-
mere sectis. mātare, quam turpi silentio omnes fraudibus patefacere
fenestras. Non enim silentio sed voce lupus reuocatur. Tace-
mus, quod ipsa scriptura clamores Prophetarum & do-
ctorum commendat, & contrario silentium adeo vitupe-
rat, vt eiusmodi Silenos & Mutos mutis cambus compa-
ret.

Doctores Sexto, satis est fanaticis hominibus occasionum hoc tem-
causam pore crescendi, quoniam formidine quadam & metu amit-
suam dese- tendē tranquillitatis, fortunarum gratia, laudis, etiam sin-
runt. ceri doctores propemodum omnes tacent, languide agunt, hor-
ribili temeritate atque securitate permittunt negotium sibi
ipsi & fortuna sue. Et quamuis inclamant nonnulli, tamen
cum deferantur ab aliis turpissime, soli non possunt tanti mo-
lem negotii suis humeris sustinere.

Hostibus se Septimo, etiam si qui adhuc supersunt sinceri doctores, nec-
iungunt. dum infecti fanaticarum opinionum veneno, tamen sunt lan-
guidi, meticulosi & animo paulo abiectiori, quam vt veritatis
causa periculum incurrere velint: quiescunt igitur, & specta-
tores sunt eius fabula cui tamen ipsi primo applaudere nolint.
Sed si bona est Catastrophe alteri parti, nempe clamantibus
& scriptitantibus illis: & tibi bonam esse volunt, & partem
victoriae non mediocrem suae virtuti & constantiae arrogant.
Sin autem (sicut saepe bona causa per vim opprimitur) diuer-
sum eueniat, collum suum reducunt ex nodo, quasi nihil a se
actum profuturum, & idcirco propter externam pacem alteris
se dedunt, quorum iniusta est causa, contra suam conscien-
tiam. Cum igitur aduertunt hoc heretici, nos non simul &
eadem fide virgere propositum, animantur & in instituta fal-
sitatibus malitiose ac pertinaciter haerent, & subinde alias no-
uas comminiscuntur.

Vi hereses Octauo, crescunt etiam sectae propter nouam illam tyrannidem,
inducuntur quae suboritur in Ecclesia. Si quis non statim approbet
alterius errorem, indignationem & offensionem potentio-
rum incurrit, ac saepe de vita periclitatur. Hanc tyrannidem
sectarum applausores stabiliunt in aliis. Et ipsi adeo non sunt
ab hac tyrannide vacui, vt non possint sibi temperare, etiam
cum humanissima cum eius colloquia & actiones instituan-
tur. Atque ita ferunt homines, ne possint amplius libere suam
sententiam profiteri: itaque in hoc vnum omnes incumbunt,

vt errores tyranni vi obtudant aliis, quod tamen (Deo iu-
uante) non facient perpetuo, A M E N.

CAPVT XVII.

Ratio verae religionis conseruanda.

§. 1. PRIMO quidem hoc vnice agendum est in
Republica. Vt vna vera, antiqua scripturis, &
traditione apostolica tradita, sanctis patribus cognita
fides omnibus superstitionibus euulsis, doceatur, ac
conseruetur.

Non enim pacem duntaxat diuersarum sententiarum
pugnae rumpunt, sed fœdera etiam, religionem, ac
numinis cum veneratione timorem requirunt. Ne-
mo enim facile amicitias cum eo contrahit, quem
Dei nouit inimicum; Laudaturque Theodorici Af-
ricae ducis illustre exemplum; quamuis enim Aria-
nus esset, Diaconum tamen, qui non errore intelli-
gendi, sed adulandi turpitudine in gratiam princi-
pis ad Arianismum defecit, è vestigio occidit, neque
enim sibi fidem seruaturum esse arbitrabatur, qui
Deo violasset. Sine fide igitur amicitia esse non po-
test, cum sit rerum humanarum, & diuinarum cum
caritate consensio. Quae nulla est, si alius alium im-
pium, & detestabilem esse existimat. Deinde omnes
magno quodam desiderio suam tueri, & augere reli-
gionem conantur, id quod nostra aetas edocet, quae
nullam heresin adeo tetram, adeo à pietate, & ratio-
ne abhorrentem vidit, quam non cupidissime sit
amplexæ; quamuis, qui mos est valde amantium, ce-
lerissime fastidierit. Hinc bella cruentissima sunt, quae
pietatis opinione geruntur, in quibus occidere san-
ctitas, cadere felicitas existimatur; nullus affectuū,
& cognationum respectus, publica, & domestica pax
turbatur, eadem in domo praelia miscentur, magi-
stratus alterutram populi partem necessario, saepe
ambas inimicas habet, non enim nisi vni obsecunda-
re potest, cadit illius auctoritas, cum à pluribus im-
pius, & profanus iudicatur. Verum hinc de rebus
iam supra dictum est. Nunc seruandae religionis ra-
tiones proponamus.

§. 2. Primum est, & veluti fundamentum verita-
tis ac fidei seruandae, vitiis obistere, subditorum fa-
stum retundere, libidines frenare, auaritia modum
ponere. Nunquam haresis sui causa orta est; alieui
vitio per nouitatem superstitionis quasitum est fo-
mentum, vel impunitas. Homo quem flagitia sua
premunt, facile in errorem pellitur, & quemadmo-
dum in homine morborum sunt quaedam, ita in Re-
publica haereseon, & superstitionum ægros, & con-
iecturae. Vere Seneca libro 3. de ira cap. 10. Verus
dictum est à lasso rixam queri, aequae autem & ab esuriente, &
à sitiente, & ab omni homine, quem aliqua res vitit. Nam vt
vlcera ad leuem tactum, deinde etiam ad suspicionem tactus
condoleant: ita animus affectus minimis offenditur, adeo vt
quosdam salutatio, epistola, oratio & interrogatio in litem e-
uocent. Nunquam sine querela agra tanguntur, optimum est
itaque ad primum mali sensum mederi sibi: tum verbis quoque,
suis minimum libertatis dare, & inhibere impetum. Facile est
autem affectus suos cum primum oriuntur, deprehendere, mor-
bum signa praecurrunt. Quemadmodum tempestatis ac pluuie
ante ipsas notas veniunt: ita ire, amoris, omniumque istarum
procellarum animos vexantium sunt quaedam praeuicia. Qui
comitali vitio solent corripiri, iam aduentare valetudinem in-
telligunt, si calor summa deseruit, & incertum lumen, neruo-
rumque trepidatio est: si memoria sublabitur caputque ver-
satur. Solitis itaque remediis incipientem casum occupant,
& odore gustuque quicquid est quod alienat animos re-
pellitur: aut fomentis contra frigus rigoremque pugna-
tur: aut si parum medicina profecit, vitauerunt turbam &
sine teste ceciderunt, proderit morbum suum nosse, & vires
eius.

Vna religio
in vnore-
gno.

Apostata e-
tiam suis
viles sunt.

Multa he-
reses, & fer-
uida, sed
breues.

Cum diuer-
sa est reli-
gio, magi-
stratus sem-
per vnā
partem, sa-
pe vtramque
habet in-
sensam.

orthodoxia
fundamen-
tum boni
mores.

Hereses o-
mnes è vi-
tiis orta.

Variis affe-
ctus sunt,
quibus dū in
principio nō
resistitur, in
omnia im-
mania erū-
punt.